

Andelssystemet.

Victor Böhmert: Die Gewinnbetheiligung. Untersuchungen über Arbeitslohn und Unternehmergewinn. Leipzig, F. A. Brockhaus, 1878. 2 vols. (345 og 484 S.).

Direktøren for Konger. Sachsens statistiske Bureau har i dette Værk ikke forsøgt at give nogen Løsning af «det sociale Spørgsmaal». Han har sat sig en beskednere, men tillige langt frugtbarere Opgave, nemlig den at levere et betydeligt Materiale til Belysning af Spørgsmaalet om Arbejdernes Delagtighed i Driftsherregevinsten, ikke det mindst interessante af de talrige Problemer, der gaa ind under det altomfattende «sociale Spørgsmaal». Literaturen over det sociale Spørgsmaal er i de senere Aar svulmet mægtigt op; men for den overvejende Del bestaar den af almindelige Ræsonnements, eller vel endog af Forsøg paa Totalspørgsmaalets Løsning. Denne Art Literatur har Dr. Böhmert ikke ønsket at forøge. Det, der trænges til, er efter hans Mening exakte Undersøgelser af Enkeltspørgsmaal. Og det er til denne Trangs Afhjælpning, at han har ønsket at yde sin Skjærv.

At Arbejdernes Lønningsforhold ofte ere slette, benægter Dr. B. ikke. Han vilde vel ikke benægte det, selv om han var «Manchestermand»; nu da han kun er en meget moderat liberal Økonom, benægter han det endnu mindre. Men han benægter, at Lønningsforholdet i og for sig er forkasteligt, og han hævder, at Tanken om dets absolute Ophævelse er

utopisk. «Salariatets Afskaffelse», «Arbejdslønnens Afløsning af det fulde Arbejdsudbytte», denne socialistiske Tanke er under mange Forhold ganske udførlig. Med den beskæftiger han sig ikke. Heller ikke vil man finde Forsøgene paa ved Hjælp af Produktionsforeninger («die höchste Form der Gewinnbetheiligung») at forvandle Arbejderen til Driftsherre behandlede i hans Bog. Derimod meddeler han et meget righoldigt Materiale vedrørende Arbejderens Delagtighed i Driftsherregevinsten: 1. hvor han har Andel i Forretningsejendommen, 2. hvor han ikke har nogen saadan Andel, og 3. vedrørende Fordeling af Gratifikationer, Præmier etc. af Forretningens Totaludbytte, samt vedrørende Anvendelsen af hermed beslægtede ny Lønningsmetoder, hvis Formaal er at forbedre Arbejdernes Kaar og fremme den egne Forretningsinteresse.

Materialet begyndte Dr. B. allerede at indsamle i 1868, da han — dengang Professor i Zürich — arbejdede paa sit bekjendte Værk om Fabrikarbejdernes Stilling. Senere, i 1873, fik han af Foreningen for Socialpolitik en Opfordring om at afgive Betænkning om «Gewinnbetheiligungs»-Spørgsmaalet, og denne Opfordring foranledigede ham til i de vigtigste Lande at indhente Oplysninger om Sagen, saaledes at det blev ham muligt at «lægge Grunden til Andelsystemets internationale Statistik og Beskrivelse». Han «er i sin Undersøgelse gaaet til Værks uden forudfattet Mening, ganske induktiv og analytisk, *il ne propose rien, il n'impose rien, seulement il expose*. Han har hverken taget Parti for eller imod Principet». Hans «Fremstilling har det Formaal at fremlægge kun Sandheden og intet Andet end Sandheden, og dette kun for dennes egen Skyld, ikke i et saakaldt godt Øjemed til Gunst for et bestemt System. Den objektive Sandhed er mere værd end enkelte Lærdes eller Praktikers subjektivt gode Hensigt.» —

Værket (— der er optaget i det «internationale videnskabelige Bibliothek —) falder i to Dele: en almindelig og en speciel. Hin, der belyser Spørgsmalets historiske og theoretiske Side og Undersøgelsens Hovedresultater, aabnes med en interessant historisk Oversigt over Sagens Udvikling. Under denne gennemgaas, efter nogle almindelige Bemærkninger, hvert Land

for sig, og ved Omtalen af Danmark kommer Forf. da til at nævne Andelsdriften paa Dragsholm og det i Burmeister & Wains Fabriker anvendte System. I et Par følgende Kapitler meddeles en Række Udtalelser for og imod Andelssystemet. Endelig indeholder et Kapitel Undersøgelsens, den almindeliges og den specielles, Hovedresultater. Dem sammenfatter Forf. selv i følgende Hovedpunkter:

1. Undersøgelsen af 120 praktiske Tilfælde i de forskjelligste Lande og Industrigrene godtgjør, at Arbejdernes Delagtighed i Driftsherregevinsten har vist sig at være — vel ikke overalt, men dog paa mange Steder —, et virksomt Middel til Forbedring af Lønningssystemet og til at hæve de sociale Tilstande.

2. Andelssystemet bør opfattes ikke som et nyt verdenslyksaliggjørende Princip og ufejlbarligt Lægemiddel mod sociale Skader eller som en absolut Retfærdighedsfordring, men som en allerede ofte prøvet Lønningsmethode, hvis Indførelse i alle Tilfælde, hvor Forholdenes Natur muliggjør en Delagtighed i Driftsherregevinsten, ogsaa kan være nyttig for Forretnings- og Arbejderinteresserne.

3. Den Tanke, der ligger til Grund for Andelssystemet, er sund og rigtig. For Anvendelsen lader der sig ikke opstille nogen simpel Formel eller nogen overalt efterlignelsesværdig Model. De forskjellige Former og Indretninger maa konkurrere med hverandre for at gjøre Lønningsmetoderne stedse fuldkomnere.

4. De individuelle og specielle Forhold maa der tages et stærkt Hensyn til. De højere Former for den industrielle Meddelagtighed stiller højere Fordringer til hver Deltager.

5. Følgende Punkter maa særligt tages i Betragtning, naar Andelssystemet skal gennemføres med Held: a. Systemet maa gennemføres saaledes, at der deraf i Praxis virkeligt fremgaar den størst mulige Solidaritet og Interessefællesskab mellem Driftsherren og hans Medhjælpere, mellem Kapitalen og Arbejdet. b. Lønsørgsmaalet maa saavidt muligt behandles adskilt fra Andelsspørgsmaalet. Lønnen bør ikke være afhængig af Gevinsten, men være underkastet Arbejdsmarkedets alminde-

lige Forandringer. c. Ved Beregningen af Andelene maa Bedriftens kommercielle og industrielle Sider omhyggeligt holdes ude fra hverandre, og det tilbørlige Hensyn maa lages til Arbejdets, Kapitalens og Driftshorreindtægts Præstationer i deres gjensidige Forhold. d. Det synes at være tilraadeligt, at beregne Gevinstandelens Højde efter Lønningens Højde, og kun i særlige Tilfælde efter Tjenestetiden i Bedriften. e. Gevinstandelen bør beregnes saa rigeligt som muligt, og ikke reduceres til en Størrelse, der vilde lade Deltagerne forblive ligegyldige. f. Adgangen til Gevinstandel bør udstrækkes til det størst mulige Antal Arbejdere, være forud reguleret, og ikke afhængig af Driftsherrens Forgodtbefindende. g. Enhver Forretning, der indrømmer Gevinstandel, maa være forsynet med et rigeligt Reservefond for Bygningernes og Redskabernes Slid og for Tabstilstælde. h. Gevinstandelen bør i Reglen undrages det øjeblikkelige Forbrug, og derimod henlægges til Forrentning. Først efter en Række af Aar eller kun i overordenlige Tilfælde (Familiebegivenheder, Arbejdsløshed, Køb af eget Hus) bør Arbejderne kunne disponere over Gevinsten. i. Et Hovedøjemed for Andelssystemet bør bestaa i Opsamlingen af en bestemt Kapital for hver enkelt Arbejder, saaledes at alle Lønmodtagere efterhaanden kunne løftes op til rentehævende Medejere i den voxende Nationalformue.

6. Jo hurtigere Andelssystemets Formaal, at gjøre Lønmodtagerne til Kapitalbesiddere opnaas, des hurtigere vil den nu saa ofte herskende Mistillid mellem Arbejdsgiver og Arbejder svinde bort. Denne Mistillid burde først overvindes af dem, der ere de Stærkeste i Kampen for Tilværelsen. Den, der tiltror sig Evne og tilstrækkelig Selvbeherskelse til konsekvent at gennemføre Andelssystemet, maa tage Arbejderne fra deres bedste Sider og bør ikke mistvivle om deres ædle Egenskaber; men paa den anden Side maa han ikke tro, at denne Indretning virker strax og pludselig forvandler Arbejderne. Lige-saa lidt bør han gjøre Regning paa Tak; men han maa være tilfreds med Bevidstheden om at ville sine Medarbejdere det Bedste. —

Den specielle Del udgjør den sidste Tredjedel af Værkets

første Bind og hele andet Bind (altsaa omtr. 600 Sider speciel, og c. 220 Sider almindelig Del). Den bestaar af Beskrivelser af 120 Exempler paa Anvendelsen af Andelssystemet og dermed beslægtede Lønningsmetoder. I 12 af disse Tilfælde havde Arbejderne tillige Andel i Forretningen; i 69 Tilfælde havde Arbejderne Gevinstandel men ingen Andel i selve Forretningen; de 39 resterende Tilfælde angik Præmier, Gratifikationer, Bidrag til Hjælpekasser, Assuranceløn o. L. Af de 120 Tilfælde vare 54 hentede fra Tyskland, 25 fra Schweiz, 17 fra Frankrig, 10 fra England, 3 fra Belgien, 3 fra Nordamerika, 2 fra Østrig, 2 fra Danmark (Dragsholm og Burmeister & Wain), og 1 fra Italien, Sverig, Norge og Rusland. 37 Tilfælde var fra Textil-, Papir- og Læderindustrien; fra Bjergværksindustrien vare 14 og ligesaa mange fra Handels- og Kommunikationsindustrien; fra Land- og Skovbruget vare 13, og fra Metal-, Maskin- og Instrumentindustrien ligesaa mange; de andre Industrigrene vare svagere repræsenterede. Hver enkelt af de 120 Enkelbeskrivelser, ved hvis Udarbejdelse direkte Meddelelser fra de paagjældende Firmaer i stort Omfang ere benyttede, er i det Hele tilstrækkeligt oplysende.

For det omfangsrige Materiale, han har samlet, og for sine fortræffelige orienterende Bemærkninger fortjener Dr. Böhmert varm Tak og oprigtig Paaskjønnelse.

A. P.